

SVĚTOVÁ
PRÓZA

*Mika
Waltari*
**Temný
anděl**

VYŠEHRAĐ

Temný anděl

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Mika Waltari
Temný anděl – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Mika
Waltari
Temný
anděl

Mika
Waltari
**Temný
anděl**

VYŠEHRAĐ

© The Estate of Mika Waltari

First published in Finnish with the original title *Nuori Johannes*
by Werner Söderström Ltd (WSOY), Helsinki, in 1952.

Czech translation published by arrangement with
Bonnier Rights Finland.

Translation © Markéta Hejkalová, 2000, 2026

ISBN tištěné verze 978-80-267-3405-5

ISBN e-knihy 978-80-267-3406-2 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

ISBN e-knihy 978-80-267-3416-1 (1. zveřejnění, 2026) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-267-3417-8 (1. zveřejnění, 2026) (mobi)

I.

Po svém útěku jsem putoval francouzskými a burgundskými kraji až k Rýnu. Louky už byly posečené a zpocení muži kosili na polích obilí v takovém žáru, že na sobě měli jen roztrhané košile. Ženy stříhaly ovce. Putoval jsem ve znamení Lva.

Nejtemnější noční hodiny jsem prospal ve městě u zdi hřbitova. Do snů mi ze starých stromů zněly slavičí trylky. Když vyšlo slunce, začali kokrhát kohouti. Probudil jsem se a zrak mi padl na hřbitovní zeď, na obraz smrti v nachu ranních červánků. Kostlivec vytácel v kole biskupa.

Vydal jsem se dál na jih, k horám, a v každém, koho jsem cestou potkal, jsem viděl stín smrti. Zpod roztrhaných košil na zpocených tělech ženců prosvítaly obrysy koster. Za ruměným ženským úsměvem se na mě šklebila žlutá umrlčí lebka. Smrt si hrála s dětmi na břehu potoka. Všichni, všichni ti, které jsem potkal, spěli ke smrti. Smrt byla jedinou absolutní vládkyní lidí. Také domy, i ty nejpevnější, stárly a jednou se rozpadnou. Úsměvná letní idyla kolem mě byla jen pomíjivým zábleskem v náruči času, stejně jako můj neklidný spánek a slavičí trylky při probuzení.

Putoval jsem pomíjivým světem. Bylo mi sedmnáct. Byl jsem svobodný a velmi šťastný. Cestou jsem si prozpěvoval.

Kolem poledne jsem se najednou octl u pramene Mládí, zastavil jsem se u plůtku, a protože mě nikdo nevyháněl, rozhlížel jsem se kolem sebe. Na louce se popásalo několik ušlechtilých koní, vypřažených z vozů. Služebnictvo postavilo stany na převlékání a prostřelo stoly k hostině. Zdálo od vřídla zněla veselá hudba bubnů a lesních rohů, promíchaná s výskáním a smíchem.

Koupaliště bylo velké a prostorné, ohrazené nalámanými kameny. Vešlo se do něj několik desítek lidí. Uprostřed stříkala

fontána. Viděl jsem na svých cestách mnoho vřidel, kde staří, nemohoucí a chromí lidé hledali úlevu v horkém bahně a v zázračné vodě. U pramene Mládí však bylo hned vidět, že tam nehledají nemocní úlevu, ale vznešení a bohatí zábavu a kratochvíli. Kolem pobíhali zhýčkaní psíci, pestrí ptáci seděli na bidýlkách v pozlacených klecích a na krajích bazénu bavilo společnost několik kejklřů.

V bazénu se nekoupali starci a mrzáci, ale muži v nejlepších letech a ženy, které se věru nemusely stydět za svá oblá řadra a bílá těla. Muži škádlivě tápali po ženách a ty dělaly, že uhýbají před jejich chtivýma rukama, nebo jim stříkaly vodu do tváří, zruměnělých vínem. Někteří si dali přinést jídlo, ovoce a víno na stůl, plovoucí ve vodě. Několik jich hrálo v kostky a ženy propukaly v radostný jásot, kdykoliv se jim podařil vysoký hod. Muži si vesměs ze slušnosti omotali kolem boků šat, ale ženy, zvlášť ty nejmladší a nejkrásnější, byly zahalené jenom do vlasů. To bylo vidět, když rády a často vyskakovaly ze zpěněné vody a běhaly si pro něco do oblékacího stanu, uzavřeného sametovými závěsy.

Probleskování nahých těl ve vodě a všechna ta hojnost radosti a rozkoše života za zvuku bubnů a lesních rohů tvořila obraz tak pohanský, že jsem si v bazénu představoval nymfy a satyry. Kochal jsem se dlouho tím pohledem. Slunce pářilo a rozhazovalo zlatá vlákna listím stromu, pod nímž jsem se skryl, neboť jsem se celou dobu obával, že přijdou škodolibí sluhové a vyženou mě, pokud bych se zdržel příliš dlouho. Nemohl jsem se však od toho pohledu odtrhnout, a také jsem už nemyslel na smrt. Moji pozornost upoutala zvlášť jedna žena. Stála po pás ve vodě, lokty se opírala o kraj bazénku a soustředěně četla nějakou knihu, jako by ani nevnímala radostné hemžení kolem sebe.

Obličej upřený do knihy byl krásný a hrdý. Nebyla to už mladá dívka, to prozrazovala oblá ramena a křivky boků, ukryté v záplavě plavých vlasů, které se kolem ní vlnily jako mokrá příze. Na krku měla šňůru perel, jako by se ani po čas koupele nedokázala vzdát své marnivosti. Jednou k ní zezadu přistoupil svalnatý černoooký muž a nalehl jí na záda, jako by s ní chtěl přes rameno číst v knize, ale ve skutečnosti jí provlékl ruce pod pažďím a začal šátrat po jejích bradavkách. Žena se ani neotočila, jen mu lhostejně odstrčila ruku, jako by jí jeho laskání vůbec nestálo za

pozornost. Muž schlíple odešel, brodil se vodou pryč a žena si dál četla a neslyšně pohybovala rty.

Snad byla opravdu velmi krásná, alespoň v očích zralého muže, nebyla to však její krása, co přivábilo mou pozornost. Zvědavýma očima jsem hltal jen knihu, pestré iluminované stránky, které žena otáčela hbitými prsty. Snažil jsem se uhodnout, jaká je to kniha. Modlitební knížkou by taková žena sotva listovala tady, u zřídla rozkoše. Nevěřil jsem ani, že by rozuměla filozofii. Navíc, nedovedl jsem si představit, že by mohla umět latinsky. Nakonec jsem usoudil, že to musí být jedno z těch kratochvilných lidových čtení, jaká lékaři doporučují stárnoucím mužům místo léků proti vyhasínání mužnosti.

Byla to však kniha, ať už jakákoliv. Po mnoho týdnů jsem nečetl vůbec nic, neboť abych mohl uprchnout, musel jsem prodat i těch několik ubohých knih, které jsem si sám opsal na staré papíry a svázal do dřevěných desek. Cestou mi nezbyvalo než si v duchu opakovat to, co jsem uměl nazpaměť, a hledat nová slova pro vyjádření myšlenek, jejichž přesné znění jsem už zapomněl. Měl jsem hlad, ale víc než po všech lákavých jídlech, která kolem mě nosili sloužící, jsem toužil po knize, již ta nahá baculatá žena četla na kraji bazénku. Proto jsem ze svého úkrytu zíral jenom na ni a nic jiného jsem nevnímal.

Žena, jako by vycítila můj upřený pohled, najednou zvedla oči od knihy a podívala se přímo na mě. Měla smělé, tmavě modré oči, posazené daleko od sebe, a snad právě proto vypadala zamýšleně. V tom okamžiku se jednomu z mužů v bazénku podařilo obejmout ženu, která před ním prchala. Oba spadli do vody a voda se rozstříkla, až dopadla i na listy knihy. Instinktivně jsem udělal zoufalý posunek, abych zabránil škodě, přestože už bylo příliš pozdě, a vykřikl jsem nevolí. Žena s pohledem stále upřeným na mě ustoupila z cesty vyskajícímu páru, zvedla knihu a lhostejně z ní setřásla vodu. Najednou se usmála, a to mě tak překvapilo, že jsem se otočil, než jsem pochopil, že se usmívá na mě.

Hrozně jsem se ulekl, mou první myšlenkou bylo vyrazit rychle pryč, ale kniha mě očarovala, a proto jsem na její úsměv nejistě odpověděl, neustále připravený dát se na útěk, kdyby mi chtěla ublížit. Žena se na mě pořád dívala; třepala knihou, aby ji osušila, a bylo vidět, že nemá ani ponětí o tom, jak se s knihami

zachází. Dostal jsem o knihu přímo panický strach. Proto když mi pak pokynula, na tváři stále ten sebejistý úsměv, jsem bez váhání prošel brankou dovnitř a rychle jsem sestoupil k bazénku.

Nejprve jsem jí vzal knihu z ruky a začal jsem s nejvyšší opatrností vysušovat vlhké stránky rukávem, protože jsem nic lepšího neměl. S hrůzou jsem zjistil, že inkoust se už na několika místech rozpil, ale zároveň jsem ke svému údivu upozoroval, že text v knize je latinský. Byly to dost pěkně opsané dialogy s propracovanými ozdobnými iniciálami. Bleskově jsem nalistoval titulní list. Jako autor byl uveden Lorenzo Valla a název prvního dialogu zněl *De voluptate*, O rozkoši.

„To je hřích, přímo zločin,“ řekl jsem rozhořčeně, „ničit knihy při pohanských radovánkách. Ty listy je třeba narovnat horkým železem. I tak na nich navždy zůstane stopa vaší neopatrnosti.“

Díval jsem se starostlivě na knihu, ne na ženu, a plál jsem touhou dát se do čtení, protože jsem autora ani dílo neznal.

„Jsi příliš přísný k nevědomé ženě, krásný mladíku,“ řekla pokorně, ale s úsměvem v hlase. „Tvůj zasmušilý a rozhořčený pohled mi nahání strach. Jsi snad mnich nebo kazatel? Jaké pokání po mně žádáš? Stojím tu před tebou nahá a bezbranná a jsem plně ve tvé moci.“

Pohlédl jsem na ni. Měla oči daleko od sebe a ty oči předstíraly vážnost. S falešnou stydlivostí zvedla ruku, aby si zakryla oblaňadra. Nehty na hbitých prstech narůžověle zářily, ne, ty měkké ruce nikdy nedělaly žádnou počestnou práci. Světlé vlasy ovíjely její bělostné tělo jako mokré rouno a měla plnou měkkou šíji. Pro mnohé by určitě byla krásná a svůdná, ale mě zajímala jenom proto, že jí patřila kniha, kterou jsem si horoucně toužil přečíst.

„Umím opisovat a vázat knihy,“ řekl jsem jí. „Když mi knihu svěříte, vynasnažím se napravit škody, které utrpěla. Nežádám za to plat,“ dodal jsem, když jsem na sobě ucítil její udiveně zkoumavý pohled.

Pohrávala si se šňůrou perel a vyčítavě mě napomenula: „Oslovila jsem tě krásný mladíku. Alespoň ze zdvořilosti jsi mi mohl odpovědět krásná paní. Asi ti nejsem dost krásná, když pořád jenom laskáš tu knihu a já ti nestojím ani za pohled. Nebo tě snad uvádí do rozpaků má nahota, která je pro léčebnou koupel přirozená a nevyhnutelná?“

„Všechno živé chválí Stvořitele, krásná paní,“ řekl jsem a spochlinul jsem na ní pohledem jen tak dlouho, abych neurazil její marnivost. Pak jsem se zase obrátil ke knize. „O rozkoši?“ zeptal jsem se. „Je to filozofický, nebo teologický traktát?“

Neměla daleko ke smíchu, ale přinutila se k vážnosti: „Mám-li být upřímná, sama nevím. Jsem slabá povaha a často tápu, a proto ve mně otázky vášně vyvolávají hluboký zájem. Moje znalost latiny je však příliš zběžná – jak se také na dobře vychovanou ženu sluší – a snad právě to mi brání pochopit myšlenky tohoto vzdělaného učenice. Mě, slabou ženu, zároveň vábí i odpuzují. Potřebovala bych k té knize komentáře a vysvětlivky, aby má duše kvůli nedorozumění či nejasnosti nezbloodila a nesešla z pravé cesty.“

„Je to krásná latina,“ řekl jsem nadšeně. „Pokud chcete, paní, rád vám budu předčítat nahlas a vysvětlím vám všechno, co svým slabým ženským rozumem nedokážete pochopit.“

„Ach,“ vzdechla, „ach, jak lákavá nabídka. Jaké štěstí, potkat konečně učeného a úslužného muže mezi všemi těmi šprýmaři, pijáky, lehkomyslíky a rozkošníky. Vždyť mnoho z těch vznesených pánů a rytířů ani nerozezná jedno písmeno od druhého.“

„Tady však se čtením nezačínáme,“ rozhlédla se kolem sebe. „Bylo by to jen házení perel sviním, před nímž nás varuje i bible. Najdeme si radši nějaký klidný hájek, kde nás žádný nevzdělaný posluchač nebude rušit při naší učené výměně myšlenek.“

Chytla se mě za ruku, opřela se a těžce vylezla z bazénku, až voda vystříkla a já jsem spatřil její kypré tělo, připomínající Betsabé v lázni, známou z chrámových obrazů. Abych ji neuváděl do rozpaků, obrátil jsem se k ní napůl zády. Zamyslela se, zatáhla břicho, a já jsem spěšně řekl:

„Jestli mě chcete odvést s sebou do hájku, měla byste se napřed obléci.“

„Mám lepší návrh,“ řekla a rázně si ždíkala vodu z vlasů. „Pojď se mnou do města a poobědváme spolu. Máš jistě hlad jako všichni mladí muži a já tam mám ještě několik knih, jimž sama nerozumím.“

Služka ji přišla osušit a podala jí šaty. Žena se do nich zahalila. „Pojď za mnou do stanu,“ pobídla mě vládně. „Tvůj pohled mě v oblékání vůbec nebude rušit a já nechci, abys mi utekl dřív,

než mě něco naučíš. Zvědavost je však dědičným hříchem žen. Řekni mi proto, kolik je ti let, jak se jmenuješ a kdo je tvůj otec, odkud jsi a jaké máš povolání.“

Její otázky mi nebyly vhod. „Jsem právě tak starý, jak ve vašich očích vypadám,“ odpověděl jsem. „Ani já se vás nevyptávám, kdo jste a jak se jmenujete, paní. Tomu, kdo se vyzná v lidech, stačí pouhý pohled. Já vám důvěřuji kvůli vašim šlechtným zájmům a stejně tak vy můžete věřit v mé nejlepší úmysly, i když nemám jméno, domov, a dokonce ani vlast jako ostatní. Latinsky jsem však četl už jako dvanáctiletý, znám řecká písmena a za přiměřenou cenu vám mohu sestavit a červeným inkoustem napsat horoskop, budete-li si přát. Potřebujete doporučující dopisy? Nechtě mě doporučí Vergilius a Cicero, Horatius a Tacitus, neboť nikoho lepšího nemám a neznám.“

Začal jsem jí z paměti recitovat první verše Aeneidy, ona si však zacpala uši a vykřikla: „Stačí, stačí, už ti věřím!“ To bylo dobře, protože příliš dlouho bych s pamětí nevystačil. Obtočený šat z ní sklouzl. Zvedl jsem jej ze země a pomohl jí znovu se zahalit. Když jsem se dotkl její pokožky, po koupeli svěží, zachvěla se, jako bych ji polechtal.

„Vaše tělo, paní, je měkké, bílé a také krásné,“ řekl jsem. „Ale vaše tělo je jen prach. Nezůstane z něj nic než kosti a zuby. Až jednoho dne podobný poutník jako já pohlédne na hřbitově do kostnice, zašklebí se na něj ze zažloutlé umrlčí lebky vaše bílé zuby. O vaší kráse, jméně ani rodu nebude vědět nic. Není tedy jméno a domov věru zbytečná věc pro filozofy?“

„Bezpochyby,“ řekla. „Můžeš mi nicméně říkat paní Doroteo, neboť se tak jmenuji. Tobě bych mohla říkat Mojžíš, protože jsem tě našla u kraje bazénu, stejně jako faraonova dcera našla Mojžíše v rákosí. Doufám však, že ty už nejsi nemluvně. Dokazují to vousy, co ti raší na bradě, a doufám, že mi to dokážeš i jinak, až překonáš svou pochopitelnou nesmělost.“

Vešla do vyzdobeného stanu a služka ji začala česat. „Paní Doroteo,“ zeptal jsem se nevěřičně. „Což vás vůbec neděsí pomýšlení na smrt?“

„Ani v nejmenším,“ odpověděla mi. „Naopak, působí mi potěšení. Proto mi ještě vyprávěj o smrti, krásný neznámý.“

Vyprávěl jsem tedy o smrti, zatímco služka jí podávala jeden kus oděvu za druhým. Pak jsem si však všiml, že místo aby poslouchala, jen si lačně prohlíží můj obličej, tváře, rty a ruce. Její bezostyšnost mě vyvedla z míry, začal jsem se zakoktavat a už jsem se chtěl sebrat a jít. Nabídla mi však medové perníčky na stříbrném tácu. Měl jsem hlad a pustil jsem se do nich, a kdybych hned rázně neodmítl, nalila by mi služka i víno.

„Nepiju víno,“ řekl jsem. „Nenávidím opíjení a opilce.“

Překvapilo ji to: „Není snad víno jednou z největších rozkoší? Myslíš, že jsi moudřejší než svatí otcové církve a sám Kristus? Snad nepatříš ke kacírům, mladý muži?“

Odpověděl jsem, že se s ní nechci přít. „Nechci žít pro slasti a víno kalí jasnost mých myšlenek,“ dodal jsem.

„Ach, ach,“ vzdechla. „Což nejsou myšlenky od zlého a nepůsobí člověku bolest, ba co víc, což nejsou nebezpečné pro lidskou duši, když se vydají jinudy než vyšlapanými, vyzkoušenými a povolenými cestami?“

„Ne,“ přesvědčoval jsem ji. „To spíše rozkoš působí člověku bolest a smutek. Myšlenky mi však nikdy žádný žal nezpůsobily, byť často pociťuji svou malost. V těch nejsvětlejších okamžicích mě myšlenky pozvedají do výšin, na roveň Bohu.“

„Pst, pst,“ varovala mě a vypila víno místo mě. Oční víčka měla napuchlá a plné rty se jí při pití chvěly.

„Nenávidím víno, protože člověka zotročuje,“ řekl jsem. „Nemiluji ani ty vaše sladké koláčky, suchá skýva by mi přišla více vhod. Nechci si totiž zvyknout na něco, co bych možná později k ukojení svých smyslů postrádal. Čím méně toho člověk potřebuje, tím je svobodnější, a já chci být především svobodný, aby mé myšlenky nic nepoutalo.“

Paní Dorotea na mě upřela tmavomodré zvědavé oči, které byly tak daleko od sebe, až vzbuzovaly klamný dojem přemýšlivosti. Očekávala zřejmě něco jiného, neboť se s nelíčeným údivem zeptala:

„Kvůli téhle ubohé knížečce jdeš se mnou, a pro nic jiného?“

Vzplanul jsem: „Jak můžete říct, že kniha je ubohá, paní Doroteo? Vůbec si ji nezasloužíte! Máte úplně jiné zájmy, než jsem si myslel!“

Napila se vína a řekla smířlivě: „Nerozčiluj se, můj krásný asketo. Chápala bych, kdybys spáchal veliký hřích a tímto pokáním trestal své tělo. To je běžné a obvyklé a i církve takové věci nařizuje. Tvé oči jsou však jasné jako čistá voda a pod chmýřím tvých vousů se uchovala dětská oblost tváří. Proto pochybuji, že bys dokázal zhřešit, i kdybys snad chtěl. Co ode mě tedy chceš?“

Podotkl jsem, že jsem od ní nechtěl vůbec nic a nevтіral jsem se do její společnosti, to ona sama mě k sobě pozvala. Teskně si povzdechla a stále na mě nedůvěřivě hleděla, jako by chtěla zjistit, co jsem vlastně zač.

„Nejsi přece anděl, který se spustil z nebe a vzal na sebe lidskou podobu jen proto, aby mě varoval před mým hříšným životem,“ řekla. „Ale ne, takové věci se nestávají, rozhodně ne ženám, jako jsem já. Víš, musím se ti přiznat, že jsem špatná žena.“

„Napadlo mě to,“ přiznal jsem.

Vyprskla smíchy a upřímný, veselý smích jí slušel víc než všechny kráslicí přípravky, které jí služka rozetřela po tvářích a očních víčkách. „Nevyznám se v tobě,“ řekla. „Jsi tak prostoduchý, nebo moudrý? Jsi snad ještě dítě, byt vypadáš jako muž? Jistě ses však přede mnou nezjevil jen tak pro nic za nic, když jsem seděla v té léčivé vodě, ztrápená na těle i na duchu, neboť mi po těch dlouhých, týdny a měsíce trvajících kocovinách hrozilo, že přijdu o svou krásu. Právě teď mě tvé myšlenky lákají víc než zchytralé a zkažené myšlenky Lorenza Vally, jimiž jsem se chtěla utěšit.“

Konečně byla oblečena do nebesky modré suknice s dlouhými cípy a postavila se přede mě. Krásné šaty jako šlehnutím kouzelného proutku zahálily Betsabiny rozteklé tvary a ona přede mnou stála štíhlá, o půl hlavy vyšší, světlé vlasy pokryté perlovou sítkou. Oči měla stejně modré jako šaty a hrdlo se proti té modři bělostně odráželo. Pološero, které ve stanu vládlo, jí svědčilo patrně víc než jasné denní světlo.

„Dobrý bože,“ řekl jsem, „uvěřil bych, že jste čarodějnice, když se na vás teď dívám, paní Doroteo. Před chvilkou, když jste vyšla z vody, jste byla jako neohrabaná bílá kráva s naběhlými vemeny, teď jste ale krásná jako svatá panna v modrém rouchu, jak ji umělec namaloval do knihy.“

Má slova ji rozlítla, až zbledla a oči se jí rozšířily. Opatrně jsem poodstoupil, neboť jsem se bál, že mě uhodí, ona se ale ovládla, trpce se zasmála a jen zasyčela: „Jsi bláznivý kluk.“

Oběma rukama si na hlavu narazila klobouk zdobený pery, a za okamžik jsem šel vedle jejího koně do města. Seděla v dámském sedle, jak se sluší a patří, a sukně jí zakrývala nohy. Kůň byl dost mohutný, aby ji bez větší námahy unesl, a nevadilo mu, když jsem ho opatrně držel za otěže.

„Bojíš se koní?“ zeptala se jízlivě. Nechtěl jsem odpovídat, neboť byla stále rozčilená. Ponořila se do svého přemítání a já jsem vedl toho mírného koně po prašné cestě a divil jsem se sám sobě, proč s tou marnivou a zkaženou ženou vlastně jdu.

Ve městě mě zavedla do hostince, kde v létě přebývali bohatí lázeňští hosté. Patřil jí chladný, krásný pokoj s nádhernými kachlovými kamny. Dala přinést jídlo a mně přikázala, abych místo vína pil aspoň pivo a nedělal jí v hostinci ostudu. Utišil jsem hlad a žízeň a dostal jsem tak dobrou náladu, že jsem se začal usmívat.

Když se najedla, roztáhla nebesa kolem postele, sundala si boty a pohodlně se rozvalila v měkkých peřinách.

„Přemýšlela jsem o tobě,“ řekla.

„Neunavujte si kvůli mně svou krásnou hlavu, paní Doroteo,“ řekl jsem shovívavě, natáhl jsem nohy a opřel se zády o nepohodlné opěradlo židle.

„Máš krásné, dobře stavěné tělo a příjemný obličej, třebaže až příliš snědý,“ řekla. „Mnohý vznešený a bohatý muž by dal hodně za to, aby vypadal jako ty. Proč ses, ty blázne, radši nestal pážetem u nějakého hraběte nebo knížete, než abys strádal v černé studentské haleně a roztrhaných botách?“

„Jednou jsem se do takové služby hlásil,“ svěřil jsem se jí, protože mě dojal její soucit. „Hned jako první úkol, naschvál, mi přikázali osedlat pánova koně. Umíte si jistě představit, paní Doroteo, jak se chechtali, když se mi ten ostřílený válečný oř zahryzl do břicha, a okovanými kopyty by mě ukopal k smrti, kdybych mu neuklouzl do úkrytu pod schody. Dodnes mám na břiše jizvy po jeho zubech. Pak už jsem po službě u vznešených rytířů netoužil. Jsou to hrubí muži bez srdce. Radši bych jim

podřezal krky, než abych s nimi jezdil trápit chudé lidi nebo po hostině uklízel jejich zvratky.“

Vyprávěl jsem jí to chladně a nevzrušeně, jako bych už v nitru překonal nejhroznější pokoření svého dětství. Přesto se mi chvěl hlas, když jsem si vzpomněl na smrtelnou hrůzu, jak jsem visel ve slintajících zubech toho koně, a na bezmocné slzy, když jsem se ukrýval pod schůdky stáje, kde to neuvěřitelně páchlo, než jsem se konečně odvážil z hradu uprchnout. Byl to pošetilý sen chudého chlapce, jít do služby k rytíři a věřit v jeho šlechtetnost; o to krutější bylo poučení, kterého se mi dostalo.

Spěšně jsem se dál hájil:

„Jako dítě jsem také viděl bitevní pole po bitvě. Havrani klovali do mrtvol a těla oběšených nebožáků visela z dubových větví. Se srdcem v krku jsem se skrýval v křoví, když kolem mě na koních přejela rytířská družina, až se zem otřásala a brnění zvonila. Když pomyslím na kostlivcův tanec se smrtkou, vždycky slyším ten zvonivý cval smrti. Proto mě válečná hrdinství rytířů nelákají. Nezávídím hrabatům a knížatům. Nenávídím je.“

Musel jsem si však upřímně přiznat, že v skrytu duše nejvíc nenávídím svůj nesmyslný chlapecký sen, představu, že bych i já mohl někdy cválat na hřbetě vznosného koně, v čele ozbrojenců, v brnění zářícím ve slunci. Sám sebe jsem kvůli tomu nenáviděl víc než všechny rytíře.

Paní Dorotea se v posteli svůdně protáhla a unaveně řekla: „Ať máš pravdu, či nikoliv, musím se přiznat, že ani já nemiluji železná brnění rytířů. Jako mladá a skoro nevinná dívka jsem běžela přivítat milovaného rytíře na nádvoří jeho kamenného hradu. Když toho vyčerpaného bojovníka v těžkém brnění stáhli železnou kladkou z koně, vytryskla mu po stehnech moč, protože za celý den neměl příležitost si ulevit. I krev z něj vytryskla a on páchl močí a krví. Neohrabaně, v brnění, ke mně přišel a chytil mě do své železné náruče, opojený vítězstvím. Rozmačkal mi tři žebra, ještě než jsem stačila vykřiknout. Pak už jsem byla na objetí rytířů opatrná, i kdyby stokrát vyhráli bitvu, a žádný obdiv k nim necítím.“

Privřela oči a s povzdechem dodala: „Obratné zacházení s mečem a kopím muži vůbec nepřidává v umění milovat. Objekt

učených a chytrých mužů mi vždy byla příjemnější než násilná a rychle uhasínající milostná vášeň rytířů.“ Pootevřela oči, mrkla na mě a pobídla mě: „Pojď si sednout sem ke mně, do postele. Nesedí se ti pohodlně a chci, abys mě držel za ruku.“

„Nepůjdu,“ odvětil jsem, „pochybuji o čistotě vašich úmyslů. Začneme raději číst knihu a vyměňovat si myšlenky po způsobu filozofů, jinak musím odejít. Je mi horko a vzduch v tomto pokoji mě dusí, neboť jsem zvyklý putovat pod širým nebem.“

„Nejsem filozof, jsem žena,“ řekla. „Proto by pro mě bylo snazší vyměňovat si s tebou myšlenky, kdybys mě držel za ruku. Nejsi snad kleštěnec, i vousy ti raší. Ukaž, že jsi muž, nebo se na tebe rozzlobím.“

Tak mě sváděla, až jsem se k ní konečně posadil do postele a držel ji za měkkou ruku. Ostrým nehtem mě lechtala v dlani a vyzývavě se mi dívala do očí. Snažil jsem se být trpělivý, i když mi její chování nebylo vhod. Domníval jsem se, že jí to dlužím za dobré jídlo, a souhlasil jsem i s tím, že ji políbím, jen když se konečně uklidní a já budu moct začít číst knihu. Ústa měla tak vlhká, že mi připadalo, jako bych líbal žábu. Proto jsem prudce odtáhl rty a odstrčil jsem její ruce, jimiž se mě snažila obemknout a přitáhnout si mou hlavu k prsům.

Když pochopila, že doopravdy nechci to, co ona, začala vzdychat, rozplakala se a řekla: „Ve skutečnosti umírám touhou po lásce. Proto jsem se koupala v lázni a po koupeli se vyhýbala mužům, kteří usilovali o moji přízeň. Dala bych mnoho tomu, kdo by utišil mou touhu. Nejsem nezámožná, díky svým četným vysoce postaveným známostem nejsem ani bez vlivu a má doporučení mohou být velmi prospěšná mladíkovi, který touží po dráze učenice. Ty jsi jiný než ostatní a tvé mládí a nezkušenost mě tak přitahují, že bys jistě mohl zahnat můj věčný smutek, jen kdybys mi chtěl pomoci. Ty jsi ale nevďěčný! Proč mi ze všeho bohatství svého mládí nemůžeš dát jen tu jednu nepatrnou věc? Nic by ti to neudělalo a sám by ses mohl něco naučit.“

Upřímné slzy jí skanuly na tváře, až mi jí bylo líto. Neobměkčilo mě to však, nechtěl jsem se stát nástrojem její rozkoše, naopak, pouhé pomyšlení na to ve mně vzbuzovalo štítivý odpor. „Dejte si pustit žilou, paní Doroteo,“ poradil jsem jí. „Zbavte se odměrky

krve a uleví se vám. Pijete mnoho vína a jíte příliš kořeněná jídla. Vaše tělo se rozněcuje, bují v něm škodlivé látky a vy pak máte chorobné představy, myšlenky pro počestnou ženu nevhodné.“

Byl jsem jí znechucen a už jsem se vzdal naděje, že bych si mohl s touto marnivou a sobeckou ženou vyměňovat rozumné myšlenky. S hořkostí v srdci jsem vstal a chtěl jsem se zase vydat na cestu. Ona si však utřela slzy, pevně se mě oběma rukama chytla a varovala mě:

„Neodcházej, nebo začnu křičet. Co kdybych doopravdy vykřikla? Lidé by se sem nahrnuli a viděli by, jak jsi mě povalil na postel, abys mi způsobil násilí. Nejsi schopen říct, ani jak se jmenuješ a odkud přicházíš, a tajíš v sobě nebezpečné myšlenky. Při vyšetřování by se možná ukázalo, že jsi potulný kacír, a před soudem by moje slovo určitě vážilo víc než tvoje.“

Její zloba mě doopravdy polekala. Úlek však ve mně probudil chladnokrevnost a pohlédl jsem na ni stejně zlobně: „Určitě byste mi způsobil(a) hodně zlého, kdybyste začala křičet. Jestli mě však mají oběsit, ať mě oběsí radši právem než bez příčiny. Proto se postarám, abyste nekřičela. Pokud se o to pokusíte, podříznu vám tímhle ostrým nožem hrdlo, vezmu si vaše šperky, peníze a knihy, zamknu za sebou dveře, a než najdou vaši mrtvolu, budu už daleko. Jen slovo a udělám to, když mi takhle vyhrožujete.“

Opřela se lokty na posteli a zírala na mě, jako by nevěřila svým očím. „Jsi k sobě opravdu tak přísný,“ zeptala se, „že bys mi radši prořízl hrdlo a vystavil svůj život nebezpečí, než abys se mnou šel do postele? Přichází konec světa a přibývá divných lidí. Nevíře a zkaženosti bych rozuměla, ale nerozumím mladému muži, který není mnich ani léčitel, a přesto pije raději vodu než víno, suchému chlebu dává přednost před kohoutí paštikou, a toho, že by měl jít do postele s dosud pohlednou ženou, se bojí jako pokoušení zlého ducha. Co to s tebou je, příteli? Jaké šílenství tě posedlo?“

Řekla to tak přátelsky a starostlivě, jako by už ty zlé myšlenky zahнала. Proto jsem odpověděl o poznání vlídněji:

„Rád budu vašim přítelem – když máte knihu a čtete latinsky, nemůžete být tak špatná, jak se snažíte vypadat. Pokud mě rozumnými a logickými argumenty přesvědčíte, že slasti těla, po nichž tak toužíte, jsou mocnější než rozkoše ducha, mohl bych

vám vyhovět. Kniha mi ale přináší větší radost než to nejlepší jídlo. Ach, paní Doroteo, sbíral jsem zbytky svíček ze stolů bohatců, abych mohl po nocích číst díla básníků a mudrců, a jejich myšlenky, když jsem jim porozuměl, mi přinášely bouřlivější rozkoš než objetí té nejkrásnější ženy. Stal jsem se písařem a opisoval jsem knihy proto, abych je mohl číst, abych se je naučil nazpaměť, protože jsem byl chudý a vlastnit jsem je nemohl. Nesvádějte mě tím, co mě neláká, buďte však mou opravdovou přítelkyní a dovolte mi, abych četl vaši knihu. Nechte mi mé bláznovství, je pro mě větším bohatstvím než pro vás všechny vaše krásné šaty, šperky a peníze. A pro mě za mě si vy ponechte své bláznovství, jen když mě do něj nebudete zavlékat.“

S hlavou v dlaních vzdychala: „Čím více tě pozoruji, tím víc mě tvé šílenství láká. Čti tedy, ale nečti nahlas. Neruš mě v mé zoufalé touze po lásce, nech mě v klidu odpočívat a nedívej se na mě těma svýma tmavýma vyčítavýma očima.“

Ulehčeně jsem vydechl, chopil jsem se knihy a přesunul jsem se k oknu, abych viděl na čtení. Několikrát ještě v posteli slabě zasténala a tiše vzlykla, ale mě to nedojalo. Pak si konečně rozvázala škrtící tkanice šatů a usnula; po víně a vydatném jídle začala hlasitě chrápat. Cítil jsem k ní vděčnost, ale kniha samotná mě zklamala. Autor dialogu psal skutečně krásnou latinou, ale byl to lehkomyslný muž a všechny jeho myšlenky směřovaly k témuž, co po mně chtěla paní Dorotea. Panenství a mužskou cudnost, vyžadovanou křesťanstvím, považoval autor za bláznovství, které odporuje přírodě, a dokazoval, že Bůh by nedával člověku dar vášně, kdyby neměla být využívána. Polemizovat s autorem by bylo snadné, on si však k tomu vybral neschopného hlupáka. Já sám jsem přišel na tolik ostřejších a trefnějších protiargumentů, že bych je hned nadšeně napsal na papír, kdybych nějaký měl. Na okraje knihy jsem si psát netroufl.

Po hodině spánku začala paní Dorotea přerývaně oddechovat a sténat. Tváře jí zčervenaly a uvolněné šaty odhalily její vnady. Pohled na ni byl nejlepším důkazem toho, jak smutný a odporový je chtíč. Ukájení vášně způsobem, jaký ona a Lorenzo Valla vyznávali, snižovalo člověka na úroveň zvířete. Člověk se však liší od zvířete darem vědění a myšlení. Je to Boží oheň v člověku,

a ukájení smyslů jen hasí jeho čistý plamen. Když jsem se díval na spící paní Doroteu, zaplavil mě hluboký soucit. Proto jsem ji probudil, neboť jsem se domníval, že má zlý sen.

„Nalej mi víno, drahoušku.“ To byla její první slova po probuzení. Pak si protřela napuchlé oči, upravila šaty a těžce povzdechla.

„Jsem nešťastný člověk,“ vzdechla. „Jsem otrokyně svých vášní, zmítaná neřestmi, a v mém srdci není místočka, nezasaženého chtíčem. Naštěstí to ještě není navenek příliš vidět. Aspoň mě bičuj, můj krutý anděli, když mě nechceš milovat. Vyžeň z mého těla chtíč a očisti mé srdce slzami bolesti.“

„Jste nenapravitelná, paní Doroteo,“ vyčetl jsem jí. „I bolest by pro vás byla rozkoší, pokud správně rozumím vašim očím. Nevyléčí vás nic než stáří a smrt.“

„Ne, ne,“ řekla mi zděšeně, „nemluv se mnou o stáří. Pro ženu jako já je stáří horší než smrt. Už věřím, že jsi takový, jaký jsi, a nechci tě pokoušet. Když se na mě díváš svýma jasnýma očima, je to, jako bych se koupala v průzračné vodě, hned se mi uleví. Víc od tebe nežádám, ale Bůh mi buď milostiv, jestliže už jsem dospěla do věku, kdy se zamiluji do mladíka a ani ho nevyzvu, aby se mnou šel do postele. Na to, abych ti byla sestrou, je mi už příliš mnoho let, a nechovám k tobě ani mateřské city. Jaký je to tedy cit? Co mě nutí myslet jen na tvé dobro a nechtít po tobě nic špatného?“

Vstala a něžně mě pohladila po tvářích. Pak se zase dala do pláče a zeptala se: „Co bych pro tebe mohla udělat? Kam jdeš, o co se snažíš a po čem toužíš?“

Musela být pořád ještě opilá. Nechtěl jsem zneužít jejího záchvatu štědrosti, protože opilci své štědrosti po vystřízlivění litují a toho, kdo jejich dotěrnou štědrost přijme, jsou schopni obvinít i z krádeže. Řekl jsem:

„Zítra si na svá slova sotva vzpomenete, paní Doroteo. Kdybych však měl peníze, přestal bych v květnu putovat a šel bych se učit k jednomu dřevořezbáři a opisovači knih do Štrasburku. Je to podivín a snad dokonce i podvodník, neboť se vychloubá, že vynalézá něco, co mu umožní zkopírovat deset, sto, dokonce i tisíc knih najednou. Podvodník je určitě, protože za to, že mě naučí svému umění, chce dvacet zlatých, ale předem mi neřekne ani

slovo. Já ovšem dvacet zlatých nemám. I kdyby se mu to podařilo, určitě by měl co dělat se soudy. Co je to jiného než podvod a klam, prodat sto lidem stejný rukopis za stejnou cenu, jako by ten rukopis byl jenom jeden? Jen papír se platí navíc, tak mi to řekl.“

Paní Dorotea teskně vzdechla a zeptala se: „Vrátil by ses do Štrasburku, kdybych ti dala dvacet zlatých?“

„V žádném případě,“ ohradil jsem se prudce. „Ani bych vaše peníze nechtěl, neboť už zítra byste mě obvinila z krádeže. Kromě toho mistru Janovi nevěřím, i když tvrdí, že peníze potřebuje na to, aby mohl vyrobit trvanlivý inkoust, nakoupit různé kovy a zdokonalit své umění natolik, že by nikdo nerozpoznal pravý rukopis od jeho levného podvrhu. Ne, k němu bych se nevrátil. Raději budu pokračovat ve svém putování.“

„Co bych tedy pro tebe mohla udělat?“ opakovala tvrdohlavě.

„Nic, paní Doroteo,“ odpověděl jsem. „Vaši knihu jsem přečetl a jsem za to vděčný, byť bych vám doporučoval ke čtení něco jiného. Nevěřím však v dobré lidské úmysly. Proto myslím, že si mě chcete spíše zotročit vděčností, a já otroctví nesnáším.“

Tak jsme se mezi sebou dohadovali a můj odpor jen vzněcoval její rozmarnou mysl. Snažila se vymyslet, čím by mě mohla zlákat, dokonce mi mrštila do klína váček s penězi, nabízela, že mi koupí nové šaty, a chtěla mě zaměstnat jako svého tajemníka, jako by snad měla spoustu věcí ku psaní. Začala mi připadat jako pijavice, která se do mě zakousla a teď ji nemohu setrást. Nechápal jsem ani, jaká síla mě u ní zdržuje, neboť její tvrdohlavé naléhání ve mně probouzelo jen odpor.

„Co je na mně špatného?“ zeptal jsem se nakonec zoufale. „Proč ve vás vzbuzuji ten bezdůvodný soucit? Vy nejste jediná, paní Doroteo, při svém putování jsem potkal mnoho žen, které mi prokazovaly přátelství, daly mi najíst, bez prošení mi naplnily vak potravou a se slzami v očích mi přály šťastnou cestu. Ale ještě žádná na mě nedotírala tak jako vy, paní Doroteo. Nežádám o nic jiného, než abych mohl zůstat nerušen se svými myšlenkami.“

„Proč jsi na mě zíral, když jsem seděla v lázni nahá a bezmocná?“ obvinila mě paní Dorotea. „Jsou svatí muži, kteří mohou vzít do dlaně planoucí uhlík, aniž by se popálili. Jsou také muži, kteří se nikdy nezraní v bitvě, a jiní, kteří mají vždycky štěstí ve

hře. I španělskému donu Juanovi stačilo jen se na ženu podívat, a každá k němu vzplála šílenou láskou, i když on sám prý milovat neuměl, zůstal vždy chladný a k nikomu se trvale neupnul. I jeho objetí prý byla ledově chladná, ženy se v jeho náručí trásly zimou, ale možná právě to je přitahovalo, proto na něj žádná nemohla zapomenout. Mnohé ženy, sužované zoufalou láskou k němu, si dokonce vzaly život. Možná jsi stejný, i když o tom sám nevíš, protože jsi ještě hoch. Neměl ses na mě u pramene tak upřeně dívat.“

„Nedíval jsem se na vás,“ bránil jsem se. „Díval jsem se na vaši knihu.“

Žádná rozumná řeč na ni však nepůsobila. Začala mě oslovovat Juane a Jane, protože jsem jí odmítl prozradit své jméno, a varovala mě, že ženská láska se snadno může změnit v nenávisť.

„Nemluv nesmysly, pošetilá ženo,“ rozzlobil jsem se nakonec. „Snad si nemyslíš, že uvěřím, že ses do mě tam u pramene na první pohled zamilovala? Tvoje vášeň není láska, nýbrž chtíč, a i kdybys byla ještě bláznivější, než si myslím, nikdy bych tě nemohl milovat. Čím víc na mě dotíráš, tím hlubší odpor k tobě cítím.“

Řekla mi: „Máš štěstí, že jsem stvořena k lásce a neumím hledat její náhražku v nenávisti. Pokud někoho miluji, můžu se na něj zlobit, nenávidět ho však nebudu. Dej si pozor, poutníku Jane, mnoho žen tě bude milovat, ale potkáš i takové, které tě budou od prvního pohledu nenávidět, neboť nejsou schopny milovat, a nenávidí proto sebe i ostatní. Budou tě při každé příležitosti pokořovat, a nedokážu si představit lepší pomstu za všechny ostatní ženy, než kdyby ses jednou sám do takové ženy zamiloval. Trpěl bys pak mnohem víc, než kdy kterákoliv žena trpěla kvůli tobě, ať užs to chtěl, nebo ne. To je pro mě jedinou útěchou, neboť rozum mi napovídá, že nikdy nezískám tvou lásku, ať udělám cokoliv.“

Pro mě byly její řeči pouhým mlácením prázdné slámy, neboť jsem dosud nepoznal lásku. Pak se však vzpamatovala, důstojně se posadila ke stolu a začala se sama sobě smát.

„To je pro mě nová zkušenost,“ řekla. „Dosud jsem nemusela o lásku žebrat, naopak mi ji pořád někdo vnucoval. Taky se mi

teď zdá, že moje touha po lásce není nic jiného než kocovina po všech těch milostných souženích, které jsem zažila v Basileji. Poutníku Jane, tys mi kupodivu opravdu ulevil v mém soužení, i když jsi mi zároveň způsobil soužení nové, vznešenější a palčivější a tak sladce teskné, až mi běhá mráz po zádech. Ne, nikdy bych ti neodpustila, kdybys ses nechal zlákat do postele. Jen bych zabředávala hloub a hloub do močálu chtíče. Tvé mládí a nezkušenost pozvedává mou duši k jasu a světlu a já k tobě cítím jen vlídnou a nebeskou něhu.“

Po chvilce přemítání rozvážně dodala: „Abych to s těmi čistými city nepřehnala – snad také už konečně začínají působit léčivé koupele. Nepředstavuj si, že bych tě chtěla omotat do sítí vděčnosti, naopak, chci tě potrestat tím, že ti budu pomáhat kupředu, vstříc tvé vlastní zkáze.“

Zkoumavě si mě prohlížela zamyšlenýma tmavě modrýma očima. Teď, když ochladla, se mi líbila mnohem víc než dřív, když zabředávala do kalu nečistých citů.

„Přitahuje-li tě nejvíc na světě výměna myšlenek v polemikách, latina a knihy,“ pokračovala, „tak proč se nevydáš do Basileje? Tam přece již šestý rok zasedá velký koncil spojených národů, aby veden Duchem svatým hledal nápravu církevních zlořádů a obrodil církev od hlavy až po paty. Tam přibyli ti nejučenější mužové ze všech zemí, aby spolu polemizovali u jednacího stolu. V basilejských uličkách zakopneš na každém kroku o biskupa a na každém rohu narazíš na kardinála, nemluvě o doktorech kanonického a římského práva, těmi se to tam jen hemží, vláčí v podpaždí mohutné folianty veškeré církevní a světské moudrosti, a protože mají na koncilu právo hlasu, myslí si, že jsou mocnější než samotný papež. Proč neputuješ do Basileje, poutníku Jane? Právě tam na mladého, vzdělaného a ctižádostivého muže čeká v této době konce světa budoucnost.“

„Nechci vstoupit do služeb církve,“ odvětil jsem nepřívětivě.

„Nebuď dětinský, Jane,“ řekla jako zkušená a světaznalá žena. „Na církev a její dobro sotva kdo v Basileji myslí. Za šest let v té mlýnici ztratili i ti nejlepší muži víru a naději, že se něco změní, a křesťanské ideály vítr rozmetal jako fukar plevy. Bojuje se tam o moc. Koncil by nejradši zasedal věčně a prohlásil se za

nejmocnější orgán církve, mocnější než sám papež, aby mohl svým přívržencům přidělovat prebendy. Jde tam o velké příjmy a o pravomoce panovníků ve věcech církve, o to se tam vede válka. Mladí nadaní muži tam vůbec nehledají osvěžení ducha v dílech církevních otců, ale pátrají ve skryších klášterů po rukopisech římských básníků. I když už jsou ohlodané krysami, jejich nález se tam cení víc než nejdokonalejší teologický traktát.“

Její slova okamžitě vzbudila můj zájem. Už dříve se mi k uším donesla vyprávění o dosud neznámých rukopisech Římanů a Řeků, které našli a opsali italští učenci. Snad právě sen o těch starých rukopisech mě bezděky vedl k jihu, i když jsem byl chudý a neměl jsem mocné příznivce, a tedy ani tu nejmenší šanci ty rukopisy kdy spatřit. Když paní Dorotea zpozorovala, jak jsem ožil, škodolibě se usmála.

„Každá ryba na něco zabere,“ řekla. „Ze všech zemí na světě do Basileje přišli i takoví mladíci jako ty, kteří neměli než plynou znalost latiny a ctižádost naučit se psát jako Cicero. Žijí z ubohého písarského platu, ale pokud mají dost důvtipu a odvahy a vyznají se v intrikách, mohou se vetřít do přízně svých pánů a udělat skvělou kariéru. Spojuje je společný jazyk a palčivá touha vzkřísit znovu duch Řecka a Říma, aby zazářil do tohoto temného času násilí, válek a rozkladu. Jako písař nějakého kardinála, biskupa nebo doktora by ses s nimi jistě dokázal seznámit a poučit se od nich, jak změnit tvář světa, neboť právě o tom všichni ti ctižádostiví mladíci sní.“

„Bůh s vámi, paní Doroteo,“ vzkřikl jsem. „Proč mě pokoušíte vyprávěním o tom všem? Vždyť nemám doporučení, abych se dostal do služeb nějakého vznešeného biskupa. A i kdybych je měl, potřeboval bych čisté šaty, neprošlapané boty a bílou košili, nemluvě o kalamáři, perech a papíru. Ne, máte mi hlavu neuskutečnitelným snem, jen abyste mi zprotivila mé volné putování.“

Zlostí mi vyhrkly slzy – tato zchytralá žena věděla, jak se pomstít. Až dosud jsem se pyšnil svou chudobou, nicotnost svých potřeb jsem považoval za poznávací znamení filozofa a vyznával jsem se bratrství volného ducha, avšak ten obraz budoucnosti, který mi vykreslila, společnost mužů jako já, živá výměna

myšlenek, to všechno bylo příliš lákavé, než abych mohl dál pokorně a bez reptání snášet svou chudobu.

Paní Dorotea s požitkem sledovala moje pokoření. Poplácala mě posměšně po tvářích a řekla: „Nedělej si starosti, můj Jane, v Basileji se snadno najde žena, která se ti ochotně postará o oděv, dá ti najíst a poskytne ti lože, přestože město praská ve švech a lůžek v hostincích se nedostává. Nejsem ovšem takovou představou nadšena. Jestliže ti tedy napíšu doporučení pro nejnadnějšího a nejlepšího muže, jakého v Basileji znám, pro kardinála, jehož sám papež určil, aby předsedal koncilu, dovolíš mi, abych ti na oplátku dala nové šaty, boty a půl tuctu košil?“

„Nebesa,“ řekl jsem, „jak křehká je vaše logika! Já však nemohu využít vašeho omylu, nýbrž vás z něj musím vyvést. Již doporučení, které mi nabízíte, aniž byste mě vůbec znala, je přece nezměrným darem. Na jakou by to tedy mohlo být oplátku, kdybych od vás přijal ještě další dary? O něčem takovém nemůže být ani řeči.“

Důtklivě zvedla svůj ostrý prst a připomenula mi: „Logika života a logika vědy jsou dvě různé věci a ty musíš pochopit, že logika žen stojí nad vším mužským chápáním. Tak se tedy v této věci pokorně podříd' mojí logice a podej mi z truhlice pero, inkoust a papír.“

Opravdu uměla psát, dokonce měla krásný a čitelný rukopis, ale skládání slov jí činilo velkou námahu a mnohokrát si přejela perem po rtech, než byl dopis hotov. V dopise mě pojmenovala Johannes Peregrinus, tvrdila, že jsem se narodil z rodičů, kteří se těšili dobré pověsti, a jen nezámožnost mi zabránila ve studiích, a ujišťovala adresáta, že jako písař a předčítatel jsem jí prokázal mnoho dobrých služeb, které ji přesvědčily o mé učenlivosti a nadání. Proto mě poroučí do přízně vznešeného kardinála Giuliana Cesariniho; ochranu, která mi bude poskytnuta, bude chápat jako službu jí samotné, napsala nakonec. Dala mi dopis přečíst a pak roztavila vosk a zapečetila jej. Svitek položila před sebe na stůl a řekla:

„Kardinál Cesarini zastupuje papeže a jako předsedající koncilu je proto v obtížné situaci. Jako ženy si mě sotva váží, ale ví, že mám vliv na jisté pány z druhé strany. Proto si dá dobrý pozor,

aby mě neurazil, naopak bude potěšen, bude-li mi moci prokázat nenáročnou službu. Tady je teď tvůj osud, krásný Jane. Vezmi si jej a vydej se vstříc své zhoubě.“

Netroufal jsem si vztáhnout ruku po dopise, neboť jsem nevěděl, jak bych za něj měl poděkovat. Pokračovala: „Mám dva důvody, proč tě doporučuji právě jemu. Především, on sám prošel tvrdou školou na cestě vědění, a proto si považuje za čest pomáhat nadaným a ctižádostivým mladíkům. Mnohému dal měsíc s penězi, aby mohl studovat na univerzitách. I tebe může potkat takové štěstí, pokud si tě oblíbí. Za druhé je to jediný z církevních hodnostářů, jež znám, který zůstal v tomto podlém světě hříchu cudný; ze všech sil se snaží zabránit rozkladu církve a obětavě pracuje na její obnově a znovuzrození, aby ve světě zavládl mír. Je to všestranně vzdělaný muž a skvělý společník, nestaví svou zbožnost na odiv, ale každý den se o samotě modlí a zůstal prý celý život nedotčený.“

Povšimla si mého nedůvěřivého pohledu a spěšně se hájila. „Připadám ti snad jako žena plná protikladů, když o něm tak uctivě mluvím. Ale Basilej je už tak dost velký Bábel pro mladého muže, a když už nic jiného, nechci, aby tě do osidel neřesti strhl příklad tvého pána. Smýšlím jinak než on a ty o životě, rozkoši a vášni, ale když vidím opravdu čistého člověka, vážím si ho pro jeho čistotu, což v žádném případě neznamená, že bych mu záviděla.“

„Tento dopis však,“ řekl jsem, „je projevem vaší velké důvěry. Nic o mně přece nevíte. Nemohu už před vámi dále tajit, že skutečně patřím k bratrstvu volného ducha. Jsem beguin, paní Doroteo. Neusiluji o obnovu církve, nýbrž sloužím Bohu ve svém srdci. Bůh je všehomír. Já jsem část všehomíra. Proto je Bůh i ve mně. Bůh je stejně velký a stejně malý jako já sám.“

Položila mi ruku na ústa a zašeptala: „Ne, nic jsem neslyšela, a ty si zbytečně nepouštěj pusy na špacír. Nech si své myšlenky pro sebe. Když o nich nebudeš mluvit, nebudou nikomu překážet. Ty jsi však svérázný kacír; myslela jsem, že tuláci a darebáci se dávají k beguinům jenom proto, že ti neuznávají hřích, a tak je jim všechno dovoleno, majetek považují za společný a dělí se mezi sebou i o ženy.“

„Ti beguini, které znám,“ řekl jsem upjatě, „jsou dobří a mírní lidé. Pracují rukama a o všechno se s bratry dělí. Není jejich chyba,

že se kvůli lidské zášti a pronásledování církve musejí poznávat jen podle tajných znamení.“

Paní Dorotea potřásla hlavou a dívala se na mě. „Co všechno tě ještě čeká, chlapče,“ povzdechla si, „tak mladý, a už jsi kacíř. Moudrý člověk neodporuje církvi, i kdyby byl v hloubi duše úplně pohan a nevěřil v nic. Mnohem nebezpečnější je být kacíř a v něco věřit. Buď si klidně beguin, ale nauč se aspoň držet jazyk za zuby a dopřej ostatním jejich víru a nevíru.“

Nepustila mě už ke slovu, ale začala mi vlídně radit, jak se mám chovat a jak mám mluvit s vysokými církevními hodnostáři. Zešeřilo se. Lázeňští hosté se vraceli do hostince. Dveře bouchaly a přes zeď bylo slyšet veselé výkřiky a pronikavý smích. Báľ jsem se v duchu, že až se setmí, paní Doroteu zase ovládnou city a bude po mně žádat vděčnost za svou přízeň. Zmýlil jsem se v ní však. Poslala mě spát do přístřešku u stájí a příští den mi koupila černý kabátec a kalhoty ze sukna, nový vak, psací potřeby a košile. Jednala se mnou něžně a přísně zároveň, jako matka, která vypravuje na cestu milovaného syna.

Nezdržovala mě, když viděla, jak hořím touhou vydat se na cestu do Basileje. Doprovodila mě za hradby města a tam se zastavila ve stínu staré lípy, aby se se mnou rozloučila. Byla o půľ hlavy větší než já, stála ve své modré sukni ve stínu stromu, plavé vlasy svázané perlovou sítkou, prohlížela si mě tmavě modrýma zvědavýma očima a byla neobyčejně krásná.

„Nevím, jak vám mám poděkovat za vaše dary,“ řekl jsem.

„Můj chlapče, můj milovaný bláznivý Jane,“ řekla vřele. „Jdi v pokoji. Nežádám tvé díky, jen si na mě někdy vzpomeň a nemysli na mě ve zlém.“

„Ale...“ váhal jsem, nedovedl jsem odejít, měl jsem pocit, jako bych jí byl příliš dlužen za dobrotu a štědrost, kterou jsem si nijak nezasloužil.

„Neuváděj mě v pokušení,“ řekla, „teď, když už jsem se pevně rozhodla, že se tě ani nedotknu, abych si dokázala, že umím milovat čistě a oddaně. Možná jsem však jen chamtivá žena a přejí si aspoň almužnu za svou péči, když už nic jiného získat nemůžu, to je však jen moje hanba.“

Přitiskla mi měkké ruce na tváře a políbila mě na ústa. „Ach, ty tvé chladné chlapecké rty,“ zašeptala a pokryla mi tváře vlhkými,

vášnivými, chtivými polibky. „Už jdi,“ obořila se na mě a postrčila mě kupředu, tváře rudé a těžce oddychujíc.

Odešel jsem a utíral si rukama obličej, jako by mě pošpinila. Pak už jsem paní Doroteu nikdy neviděl. Když mě objímala, tajně mi podstrčila do vaku malý měšec stříbrných peněz, a o dva roky později jsem se doslechl, že zemřela na mor a všechnen svůj nemalý majetek odkázala městským chudým, aby vykoupila své hříchy.

II.

Podzim a zima v Basileji pro mě byly očistcem. Byl jsem nejmladší a nejméně zkušený z pisařů kardinála Cesariniho a ostatní mi to dávali často pocítit. Ve světnici pisařů mi vykázali místo u dveří a dostával jsem ty nejpodřadnější práce. Starší tajemníci za mnou slídili jako vlci, a když nebyl na obzoru nikdo z představených, byli drzí a sprostí. Když jsem nastoupil, viděli ve mně jen konkurenta v boji o kardinálovu přízeň a dělali, co mohli, abych se nedostal k žádné pořádné práci, nepřišel kardinálovi na oči a nemohl mu projevít svou ochotu a píli. Dobrý jsem jim byl jenom tehdy, když jsem běhal do hostince pro džbány vína, aby mě přestali trápit. I tehdy se mi však posmívali proto, že sám nepiju.

Měl jsem dobrý rukopis a při opisování latinských dopisů jsem nedělal chyby. To mi nemohli odpustit, neboť několik jich studovalo na univerzitě. Aby zakryli vlastní hloupost, využívali mé neznalosti teologie a kanonického práva a diskutovali o rozhodnutích a dekretech svatého koncilu, jako by snědli všechnu moudrost světa. Podle mého názoru jen zabíjeli čas nepodstatnými hloupostmi a snad i zapomněli, proč se vlastně koncil sešel a o co tam jde.

Nepovažoval jsem koncil vůbec za svatý, byť vycházel z předpokladu, že o výsledcích hlasování rozhoduje Duch svatý a koncil tak představuje nejvyšší moc církve, jíž se musí podřídít i papež. Pokud město Basilej zbohatlo tím, že hostilo koncil, jeho kardinály, biskupy a preláty, právníky a kněze, bylo to podle mě spíše díky nadměrnému požívání vína a stejně nadměrné spotřebě papíru. Kdybych chtěl zbohatnout, myslel jsem si hořce, stal bych se příručím v obchodě s vínem, založil bych papírnu nebo bych se nechal zaměstnat jako dveřník v nevěstinci. Ti muži, kteří se shromáždili nepochybně s dobrými úmysly a předsevzetími,

aby pod vedením Ducha svatého vyléčili církev z jejích neduhů, se už dávno vzdali myšlenky, že by se měli nejdříve vyléčit sami. Nakazili se duchovním morem, vášnivým soupeřením o úspěch, postavení a prebendy. Pokud vůbec mysleli na něco jiného než na vlastní prospěch, myslel každý z nich na prospěch svého národa, krále nebo knížete. Mezi těmi pěti až šesti sty představiteli bylo stejně tolik názorů jako mužů a hlas obyčejného kněze a laického právníka měl při hlasování stejnou váhu jako hlas biskupa nebo kardinála. Rozum, učenost ani nejmoudřejší argumentace už na ně nepůsobily – většinu získal na svou stranu ten největší křikloun. Jako bych přímo viděl štiplavou páru nenávisti, klevet a intrikaření, jak v zimních mlhavých dnech stoupá z basilejských uliček.

Říkal jsem si však, že v Basileji jsou přece i nejučenější muži své doby, žáci Vergilia a Cicerona, kteří snad rozptýlí mlhu doby tím, že v ní nechají zazářit slunce antiky, slunce řeckých a římských básníků. Po jejich společnosti jsem toužil, kvůli nim jsem přišel do Basileje. A nejslavnější z nich byl Aeneas Silvius Piccolomini, rétor a básník. Kolem něj se shromažďovala Malá basilejská akademie, jak si ta společnost sama říkala, a mluvilo se o tom, že při jejích večerních sezeních plane jeho duch jasným plamenem. Přestože zastával pouhou hodnost tajemníka u kardinála Svatého kříže, nedovedl jsem si představit, jak bych se jako ten poslední Cesariniho tajemník k němu mohl dostat a naslouchat jeho učení. Byť jsem se bál kardinálů a biskupů a vzhlížel jsem k nim s úctou, s nesrovnatelně větší, do nebe sahající úctou jsem vzhlížel k tomuto Aeneovi Silviovi.

Mnohokrát jsem kroužil kolem jeho bytu, a dokonce jsem ho i viděl, obklopeného veselou společností. Netroufl jsem si ho však oslovit, neboť jsem byl mladý a plachý. Ve světnici písařů se o něm nemluvalo dobře, ale já jsem nemohl a nechtěl věřit, že by v tomto básníkovi bylo něco špatného. Považoval jsem pomluvy jen za zlolažnost černých kuten, uvízlých ve slepých uličkách teologického labyrintu. „Vezmi s sebou džbán vína a krásné děvče,“ radili mi potouchle, „děvčeti hned vymyslí latinské jméno, a dokud džbán nevyprázdní, nemusíš se bát o jeho přízeň.“

Kdybych byl starší a bohatší, možná bych o této radě vážně uvažoval, neboť v Basileji nebyla v době koncilu nouze o krásné

a lehkomyšlné dívky, ale ve své nezkušenosti jsem radu považoval za pouhou jízlivost. Konečně mi pomohla náhoda. Poslali mě, abych básníkovi předal kardinálovo pozvání k večeři, neboť jsem často plnil úkoly sluhy a poslíčka. Obýval vlastní pokoj v měšťanském domě, což byl ve městě přeplněném nesčetnými hosty velký přepych. Zaklepal jsem na dveře a unavený hlas mě vyzval, ať jdu dál. Slunce už vyšlo před hodnou chvílí, ale básník ještě nevstal z lůžka.

„Zavři za sebou opatrně dveře,“ řekl zlomeným hlasem. „Nedělej hluk a tiše mi řekni, co máš na srdci, neboť mám pocit, že se mi rozskočí hlava.“

V pokoji byly rozházené knihy a papíry. Na stole stály prázdné poháry a na podlaze ležel popsáný papír, do nějž se otiskla špinavá šlápota boty. I v tomto zbědovaném stavu byl Aeneas Silvius krásný muž. Měl velké a zářící oči, plné rty a rovný nos.

„Jste nemocen?“ zeptal jsem se vylekaně.

„Sužuje mě těžký revmatismus,“ řekl. „Kdyby v nějakém soucitném člověku na tomto zákeřném a krutém světě zůstala ještě aspoň stopa křesťanské lásky, našel by pod mým polštářem měšec, vzal by si z něj peníze a doběhl mi do hostince koupit malou odměrku italského vína. Do hostince nemůžeš netrefit. Je téměř naproti a na dveřích visí slaměný věchet.“

Našátral jsem pod polštářem měšec, byl však prázdný. Překvapeně se rozzlobil: „Tak svět odplácí a tak ničemně se chová k básníkovi, který obratem ruky napíše elegii podle Tibulla, dlouhou epištolu podle Horatiova vzoru a satiru břitčí než Iuvenalis. Nakloň aspoň džbán na stole, jestli v něm náhodou nezbyla ještě kapka, o čemž ovšem pochybuji, neboť znám své hosty. O víno se se mnou svorně rozdělí do poslední kapky, ale ranní smutky se mnou nezůstane sdílet ani jeden z nich.“

Nabídl jsem mu, že mu za své peníze opatřím třeba i velký džbán vína, pokud to nebude považovat za nepřijemnou dotěrnost, protože k němu cítím opravdovou úctu. Ožil a obličej se mu rozzářil ještě víc, když slyšel, že ho čeká večeře u kardinála Cesariniho.

„Nadání ti září z očí,“ řekl. „Nemohu než blahopřát velkému kardinálovi, že se mu podařilo získat tak bystrého služebníka.

Čteš mi myšlenky. Už tedy neotálej a raději si pospěš, abys nezačal litovat.“

Přinesl jsem mu z hostince velký džbán vína a on zatím vstal z postele, natáhl si kalhoty a učesal vlasy. Když se napil vína, povzdechl si a řekl: „Co ode mě chceš? Hořká zkušenost mě naučila, že v tomhle městě člověk nedostane nic zadarmo. Dar je třeba oplatit darem, přízeň přízní. Tak spust.“

Pokorně jsem řekl, že za největší čest bych považoval, kdyby mi chtěl přečíst své básně. Nedůvěřivě se na mě podíval a zeptal se: „Netropíš si snad ze mě žerty? Kdyby byla noc a tys byl opilý, rozuměl bych tvé prosbě. Tys však víno ani neochutnal. Nebo se mi snad chceš vlichotit do přízně?“

Prudce jsem odmítl jeho pochyby. Probíral se papíry na stole, popíjel víno a přečetl mi několik kratších básní. Při čtení se usmíval a občas na mě mrkl, jako by se dožadoval uznání.

„Mám také velkou poému o dvou tisících veršů, *Nymphileis*,“ řekl. „Chceš, abych ti raději přečetl ji? Proč jsi tak zamlklý? Proč nic neříkáš?“

„Nepíšete básně o ničem jiném než o víně a o ženách?“ zeptal jsem se.

„Ne,“ řekl. „Neznám lepší námět. Ty snad ano? Přiznej aspoň, že umím krásně a plynně psát o radostech vína a rozkoších lásky.“

„Myšlenky vašich básní jsou však neslušné a nepřístojné a neokouzlují mě,“ řekl jsem.

Podivil se a rozzlobil. „Až dosud jsem každého rozesmál,“ řekl. „Myslíš si, že jsi nějaký prorok kazatel? Co je na nepřístojnosti, má-li ducha? Co na neslušnosti, je-li zušlechtěná krásnou formou? I těm nejvznešenějším pánům a nejvyšším církevním hodnostářům způsobily mé básně velké potěšení. Co si o sobě myslíš, že si mě troufáš kritizovat kvůli mizernému džbánu vína?“

„Vůbec vás nekritizuji,“ přesvědčoval jsem ho spěšně. „Jen jsem si myslel, že jste jiný. Domníval jsem se, že jste našel ve svém srdci Boha a že píšete o tom. Představoval jsem si, že hledáte pravdu ve starých knihách, neboť naše doba utopila pravdu v právních kličkách a scholastických disputacích.“

Zachmuřil se a řekl: „Co ty víš o mé pravdě?“ Vrhł se ke mně a byl by mě snad ve vzteku vystrčil ze dveří, ale zastavil se, vzdychl a rukama se chytil za bolavá záda. Vtom se znovu rozesmál.

„Překvapils mě v tom nejubožejším a nejbezmocnějším stavu, mravokárče,“ řekl. „Kdyby byl večer a ověčené dívky se kolem mě smály a můj duch, opojený vínem, by se bujně vznášel ve výškách jako na římských hostinách, pak by byla moje pravda nad slunce jasnější a nestálo by mi za námahu ti vůbec odpovídat. Ranní světlo je však šedivé, hlava mě bolí, v zádech mi loupe a v ústech mám chuť popela, i když jsem se napil tvého vína. Proto se s tebou musím pokorně pustit do polemiky, abych zároveň polemizoval sám se sebou. Co tedy chceš od života? Na to mi nejdřív odpověz.“

Vážně jsem se zamyslel: „Nepiju víno, ženy jsou podle mě jen prázdné nádoby smíchu a nechci se stát otrokem svodů a pokušení. Peníze a majetek potřebuji jen k tomu, abych mohl číst a opatřovat si knihy a v nich pak hledat pravdu. Nechci ostatní vést ani jim vnucovat své myšlenky. Co tedy chci? Jistě se jen vyznat sám v sobě, abych věděl, po čem opravdu v hloubi duše toužím.“

Potrásl hlavou a řekl: „Ne, s tebou se do polemiky pouštět nemohu, neboť to, co říkáš, je příliš dobré, než aby to byla pravda. Jen mládí vysvětluje tvou pošetilost, chtěl bych ale vidět, jaký budeš za deset let.“ Zasmál se a pokračoval: „I pět let by stačilo, neboť v tvých vážných očích, v tvé pevné vůli po dobru a v dětinském usilování o pravdu jako by byl náš předobraz, nás, kdo jsme sem přišli řešit otázky víry za pomoci Ducha svatého, usmířit znesvářené panovníky, ukončit běsnící války a obnovit církev svatou. Nesměj se, i my jsme byli kdysi mladí. Vždyť je mi teprve třicet. Ano, mysleli jsme i na vlastní dobro a chtěli jsme ukojit svou ctižádost, přesto jsme snili o křesťanském světě, v němž spolu národy budou žít jako bratři, spory se budou řešit podle příkázání křesťanské lásky a lidé budou posuzováni jen podle svých skutků. A čeho jsme dosáhli?“ zeptal se. „Já jsem se proslavil jako básník, získal jsem prebendu probošta, byť nejsem ani vysvěcen na kněze, mám hlas a místo ve svatém koncilu, i když jsem tady zatím napsal jen ódu na krásné město Basilej a jeho pamětihodnosti. Jakápak ale svatost, když stejný hlas a stejné místo dostávají propuštění kněží, kuchaři a stájníci, jen aby hlasovali proti papeži? Je potom divu, že se ze mě stal pijan a požitkář a že myslím už jen na vlastní prospěch? Možná jsem to řekl špatně,“ pokračoval. „Pro pravdu a právo a křesťanskou lásku není ve světě činů místo. Proto je

vybrané požitkářství, zjemněné poezií, pro nadaného muže tím nejlepším způsobem života. V kocovině chladného rána je však i to jen další z řady mnoha lží a ani věnec uvitý z těch nejkrásnějších slov nemůže korunovat poběhlíci na múzu. V pouhých třiceti letech, zpustošený a sužovaný revmatismem, nastupuji na cestu pokání. Ne proto, že bych se vyhýbal Venuši, ale proto, že Venuše se začala vyhýbat mně. Ne,“ bránil se, „rozkoše lásky a vína mi nezmrzaly tělo, naopak. To učinil svatý a pobožný slib. Tady máš námět k přemýšlení. Moje loď se u skotského pobřeží dostala do mořské bouře, když jsem z pověření církve plnil tajné misijní poslání. Přísahal jsem, že bosky dojdou k oltáři Svaté panny a před ním se budu celý den postit a modlit, pokud vyvážnu živý. Když jsem se dostal na břeh, splnil jsem svůj slib, brodil jsem se sněhem a mrazem do nejbližšího kostela a na jeho kamenné dlažbě chladné jako led mě služebníci vyrvali ze spárů smrti. Tam jsem dostal revmatismus, vůbec ne z požitkářství a špatného života. Tehdy jsem se zapřísáhl moudrou přísahou, že moje noha nikdy dobrovolně nev kročí na palubu lodi.“

Mluvil jízlivě a zoufale, jako by opovrhoval sám sebou, a chtěl se proto vysmát celému světu. Byl jsem natolik zklamán, že mi vyhrkly slzy – představoval jsem si ho úplně jinak. Můj smutek ho dojal, položil mi ruku na rameno a utěšoval mě:

„Jsi mladý a pro mladého člověka je utrpení, když zjistí, že život není takový, jak si ho představuje. Jestliže chceš mít úspěch, musíš se řídit jen svým zájmem, neboť to za tebe nikdo jiný neudělá. Úspěch však zanechává jizvy na duši. Na druhé straně se nadaný muž sotva může spokojit s blažeností na nebesích – chce z ní něco mít už tady na zemi. Proto je nejrozumnější najít střední cestu mezi úspěchem a zraněnou duší. Nebýt tím nejhorším mezi špatnými a nejctnostnějším mezi ctnostnými, příliš pyšným mezi pyšnými a příliš pokorným mezi pokornými. Všechno přehánění je špatné a každá krajnost člověku škodí.“

„Kdyby mě chtěl pokoušet ďábel, myslím, že by ke mně mluvil stejně laskavě a smírně jako vy, básníku Aeneáši Silvie,“ řekl jsem.

Rozzlobil se: „Pokorně se přiznávám, že jsem nedokonalý a chybný člověk a nenamýšlím si, že bych byl lepší než ostatní. Touží-li tvé chladné a jasné oči po absolutnu, buď si tedy absolutně špatný, nebo absolutně dobrý, jestli to dovedeš. Služ si Bohu, nebo

ďáblu. Pamatuj si však, že i světci chybovali a ďáblovi služebníci se prozradili, neboť neomylnost je proti lidské přirozenosti.“

„Teď mě vaše slova lákají víc než před okamžikem,“ řekl jsem. „Pokud by mě můj rozum a mé myšlenky opravdu přesvědčily o tom, že v tomto nedokonalém a smrtelném světě získá nejvíce ten, kdo bude absolutně sobecký, absolutně chladný a absolutně zlý, možná bych se odevzdal do moci zla. Usilování o absolutní dobro by vyžadovalo větší víru, než mám já, a myslím, že by uspokojovalo jen lidskou marnivost, neboť by člověku dopřávalo pocit, že je lepší než ostatní. Ne, nechápete, co mám na mysli a o co usiluji, a těžko to můžete chápat, když i já sám to sotva vím. Spokojme se tedy s něčím menším. Poradte mi, jak bych se mohl naučit číst Homéra řecky, a budu vám navěky vděčný.“

Vyprskl smíchy a zvolal: „Což jsme opravdu museli vystoupit až k nebeské blaženosti a klesnout do virů pekelných, abychom se dostali k tak prosté věci? Jsi chytrý, podařilo se ti vzbudit můj zájem. Kromě toho jsi prozíravý, když se chceš naučit řecky. Já sám jsem v mládí trpce litoval, že jsem k tomu neměl příležitost. I tady na koncilu spočítáš ty, kdo umí řecky, na prstech jedné ruky, a v celé Itálii je jen jeden opravdový znalec řečtiny, velký Francesco Filelfo. Však také studoval šest let v Cařihradu a honosí se svými znalostmi jako páv. To musím říct, i když jsme přátelé.“

„Proč mě však,“ zeptal jsem se, „nazýváte prozíravým, chci-li se naučit číst Homéra řecky?“

Lišácky se zašklebil, šťouchl mě ukazováčkem a zvolal: „Ty šprýmaři! Nepřetvařuj se. Samozřejmě se domníváš, že po všech těch průtazích brzy zase začnou jednání o unii, a pak bude mít každý muž znalý řečtiny cenu zlata. To opravdu není špatný plán a ty mi nic nenamlouvej, neboť ti vidím až do žaludku.“

Řekl jsem podrážděně, že myšlenka na unii byzantské pravoslavné církve s církví katolickou po schizmatu trvajícím čtyři století je teď, když mocenský boj koncilu s papežem hrozí novým schizmatem v samotné katolické církvi, jen nesmyslné blouznění. On však řekl:

„Nebud' bláhový. Byzantský císař je obklopený ze všech stran Turky a žije jako ve lvím chřtánu. A z kdysi tak mocné Byzance nezbylo nic než řecký Cařihrad a pár ostrovů. Unie je císařovou jedinou nadějí na záchranu Byzance. Turky lze vyhnat jen

s pomocí západních zemí. Spor církví však západ a Byzanc odcizil. Díky unii se Byzanc jako dědička řecké poezie a filozofie může stát zdrojem nového života pro celou Evropu. Jestliže svatý koncil dosáhne unie, bude to tak velké morální vítězství, že papež se bude muset podrobit. Nejdříve unie, potom křížové tažení proti Turkům, a poklady ducha dávné Hellady se znovu stanou součástí západní vzdělanosti. To je program, jímž by se měl každý nadchnout. Kdybych byl mladší a měl čas, i já bych se vrhl na studium řečtiny.“

Až zdlouhavě mi vyprávěl o jednáních, která vedl zvláště koncil a zvláště papež s byzantským císařem a cařihradským patriarchou. Teď už se hádají jen o to, řekl, ve kterém městě budou jednání o unii probíhat. Koncil prosazuje pod vlivem Francouzů Avignon, Řekové chtějí nějaké italské přístavní město a německý císař nesouhlasí ani s jedním a naléhá, aby se jednalo ve Vídni nebo Budíně. Tyto spory a to, že papež komplikuje jednání vlastními návrhy, celou věc odkládají z roku na rok.

„Není to malicherné,“ podotkl jsem, „dohadovat se, kde se povedou jednání, když jde o tak velkou věc?“

Prisvědčil: „Samozřejmě, je to malicherné a svědčí to jen o malodušnosti, licoměrnosti a hádavosti papeže Evžena. Byl by dokonce souhlasil s tím, aby se jednání vedla v Cařihradu, neboť Řekové by platili všechny náklady. Co by však mohlo vzejít z jednání, na nichž by proti několika představitelům západní církve byli sami řečtí hodnostáři, od nejvyšších po nejnižší? Mohlo by to dokonce vyvolat dojem, že takový řecký koncil je ekumenický a má větší váhu než náš svatý koncil. Ne, jednání je třeba vést na místě, jež určí náš koncil, aby je papež nemohl zákeřně zaplnit svými přívrženci. Papež se musí s konečnou platností sklonit před společným svatým a velikým cílem.“

Prohrábl si prsty vlasy a pokračoval: „To je složitá otázka a nelze ani dopustit, aby vliv francouzské strany příliš vzrostl na účet Itálie. Proto jsem sám v smířlivém duchu navrhl, aby se jednalo v Pavii. Jsem poddaný milánského vévody. Chtěl jsem tak podpořit svého pána, a musím také myslet na plat probošta, který z Milána dostávám. Ty se však pusť do studia řečtiny a o nic jiného se nestarej. Tak svatá a velká věc nemůže ztroskotat jen kvůli papežovu tvrdohlavému pletichaření.“

Vysvětlil jsem mu pokorně, že ke studiu řečtiny nemám jiné předpoklady než horoucí zájem, čas a vytrvalost. Kdo by mě však učil? Znalost řečtiny je vzácná a nelze si ji osvojit tak snadno jako latinu z Donatových gramatik, a na to, abych si zaplatil učitele, nemám peníze.

„Nejlepším znalcem řečtiny ovšem je vyslanec byzantského císaře Johannes Dishypatus,“ řekl mi na to. „Řekové jsou ale nevlídní a lační peněz. Ty by ses musel na oplátku stát jeho poskokem a rozšiřovat jeho názory, a to by pro tebe nebylo nic dobrého. Považovali by tě za advokáta Řeků a při jednáních o unii bys rozhodně nemohl zastávat úřad, o nějž usiluješ. Ne, nejlepší muž, který by tě mohl vyučovat, je doktor kanonického práva Mikuláš Kusánský. Je to ještě mladý muž, o málo starší než já. Svoji učenost dokázal tím, že napsal knihu o katolické jednomyslnosti a prokázal v ní na základě nesporných důkazů, že pravomoc koncilu je větší než pravomoc papežova. Je ze zdejších jediný, kdo umí aspoň trochu řecky, a o jeho oddanosti koncilu nemůže být pochyb.“

Byl tím nápadem čím dál nadšenější: „Teď je navíc ten nejvhodnější okamžik, neboť ho postihla nepřízeň a prohrál velký soudní proces. Proto by mohl mít hodně volného času. Původem je jen rybářův syn od břehů Mosely z města Cues, a co je nejlepší, na univerzitě v Padově patřil k nejpilnějším žákům tvého pána Cesariniho. Je také více filozof než advokát, proto neuspěl jako představitel toho zavrženíhodného stavu. Jako filozof miluje více pravdu než krásnou formu, a nejsme proto obzvláštní přátelé, kdyby se ti však podařilo, aby tě doporučil tvůj pán, snad by tě vyučoval bezplatně, aby se mu zavděčil. Nepros proto o pomoc mě, ale obrať se pokorně na svého pána Cesariniho. Je to ušlechtilý a spravedlivý muž, stejně vlídný k šlechticům i poddaným, a nemá jinou chybu než tu, že věří ideálům, a je tedy příliš dobrý pro tento svět přetvářky a intrik.“

Zklamaně jsem mu vysvětlil, že nemám odvahu obtěžovat kardinála s tak nicotnou věcí, neboť jsem si dosud nemohl zasloužit jeho přízeň – kvůli svému nízkému postavení a intrikám ostatních písařů – a on má dost jiných a závažnějších starostí.

„Pokud se k tomu najde příležitost, večer s ním o tobě promluví,“ slíbil mi přátelsky.

Byl příliš ochotný, než aby to mohla být pravda. Proto jsem se nedůvěřivě zeptal: „Proč byste to pro mě dělal? Vy z toho přece nebudete mít žádný užitek. Sám jste řekl, že v tomhle městě není nic zadarmo. Co tedy ode mne chcete?“

Vesele se rozesmál: „Jsi vskutku bystrý a učenlivý a začínáš chápat pravidla hry. Nežádám od tebe jinou protislužbu, než abys o mně mluvil v dobrém, kdykoliv k tomu budeš mít příležitost, vychvaloval mé řečnické umění, mou zbožnost a věrnost svatému koncilu, který podporuji i přesto, že uznávám papežovu významnou pozici v církvi. A jestliže se dostanu, jak doufám, na veřejné zasedání do katedrály, abych tam promluvil ve prospěch Pavie – ne že bych si snad myslel, že tím něčeho dosáhnu, ale abych ukázal, jak krásně dovedu mluvit, a abych potěšil milánského vévodu – pak ty musíš přijít s ostatními tajemníky do kostela, dbát na to, aby nikdo netloukl do lavic a při výkřicích obdivu být ten nejhlasitější. Vskutku malá protislužba, není-liž pravda? Nikomu tím neuškodíš, ani své duši.“

To byl rozumný požadavek. Proto jsem mu co nejvřeleji poděkoval. On mě však ještě na chvíli zadržel a zvolal: „Ach, mládí, tobě není nic nemožného! Proč zůstáváš zde v hnízdě nenávisti, intrik a lži, abys umrtvil své srdce? Proč necestuješ, abys ochutnal z každé číše, poznal všechny země a těšil se ze života, dokud jsi mladý? I já jsem probděl mnoho nocí nad knihami a spálil mnohou svíci, dokud toho můj spolubydlící neměl dost a nezakřičel na mě: Aeneáši, Aeneáši, proč se tak trápíš? Štěstí čeká na hlupáka stejně jako na učence.“

„Putoval jsem již dost. Smrt je všude. Ať jsem došel jakkoliv daleko, všude jsem potkal jen sám sebe. Před sebou neuteču. Proto mě více láká dobývat zbraněmi ducha celý nový svět, svět Řeka, a sprátelit se s básníky a učenici minulosti. To bych nevyměnil za celé království. Proto vám budu vděčný, Aeneáši Silvie, pomůžete-li mi v mém objevování Řeka,“ odpověděl jsem a políbil jsem mu ruku na znamení nezměrné vděčnosti. Dojatě mě objal, trochu opilý z mého vína, a doprovodil mě ke dveřím. Na rozloučenou mi řekl: „Méně bys trpěl, kdyby ses opil a spal v noci s ženou. Přeji ti však štěstí na tvé chmurné cestě, přísny mladíku.“

V tom muži bylo víc, než říkala jeho slova, a po letech lehkomyslnosti v něm začínal doutnat stesk ducha. Tehdy by mě však ani v těch nejšilenějších snech nenapadlo, že jednou dosáhne nejvyššího postavení v církvi a stane se z něj papež Pius II. To by si však tehdy nedokázal představit ani nejpředvídavější prorok.

Kardinál Cesarini byl členem předsednictva koncilu, pověřený kdysi samotným papežem, aby koncil zahájil. Kardinál byl od té doby na koncilu ústřední osobností, a musel proto často pořádat večerní hostiny. Sám žil skromně, ale kvůli hostům měl výborného italského kuchaře a skvěle zásobený vinný sklep. Často pozval některého z tajemníků, aby od vedlejšího stolu sledoval průběh hostiny a rozhovory, které se při ní vedly, a naučil se tak vybraným způsobům a umění oduševnělého rozhovoru – pokud záležitosti, které se u stolu probíraly, nebyly tajné a příliš choulostivé pro tajemníkovy uši. I já jsem jednou při takové příležitosti obsluhoval a z toho, co jsem vyslechl, jsem pochopil, že při hostině se dělá víc plánů a rozhodnutí než ve výborech koncilu. Jako prostředník musel být kardinál také skoro každý večer pryč a vracíval se pozdě, doprovázen světlonoši.

Toho večera kardinál neměl mnoho hostí. Téměř okamžitě po příchodu Aeneáše Silvia mě dal pozvat ze světnice písařů k večeři. Vyvolalo to zlou krev, protože starší tajemníci byli už oblečení a připraveni, kdyby někdo z nich měl tu čest a dostal se na hostinu. Nedělal jsem si však nic z jejich jízlivostí a posměšků, že určité sním všechnu omáčku a z drůbeží pečeně si vyberu ty nejbělejší kousky.

Kardinál na mě čekal v pracovně ve společnosti Aeneáše Silvia. Pokoj příjemně voněl koženou vazbou knih, čerstvým papírem a pečetidlem. Na čestném místě v rohu stála okovaná skříňka uzamčená třemi zámky, v níž se uchovávala pečeť svatého koncilu. Každý ze tří předsedajících k ní měl jeden klíč, aby ji žádný z nich nemohl otevřít sám. Tak málo si věřili ti mužové, vedení Duchem svatým.

Kardinál na mě zkoumavě pohlédl starostlivými očima. Krásné čelo měl zvrásněné a zklamání mu navždy svěsilo koutky úst. Když jsem mu uctivě políbil cíp pláště, řekl mi: „Ty jsi přece

Johannes Peregrinus. Mrzí mě, že jsem kvůli svým mnoha úkolům nemohl dostatečně sledovat tvůj vývoj. Jsi tichý a učenlivý chlapec a vždy jsi pečlivě plnil svěřené úkoly. Alespoň jsem o tobě neslyšel nic špatného. Když už jsem tě jednou vzal do svých služeb, mám zodpovědnost také za to, abys mohl patřičně rozvíjet své nadání. Mrzí mě proto, že mi někdo jiný musí připomínat mé povinnosti. Dnes večer však jako by mi tě připomněla sama Prozřetelnost. Také učený doktor Mikuláš bude dnes večer mým hostem. Jdi tedy ke stolu, tiše usedni, a já tě v průběhu večera představím a řeknu mu o tvých zájmech.“

Položil mi na ramena své dlouhé prsty, pohlédl mi do obličeje a řekl: „Jsi bledší a vyhublejší, než když jsi přišel, a máš hladové oči. Dostáváš v mém domě dost jídla a přiměřeně úkolů ke své mzdě?“

Řekl jsem, že si nemám nač stěžovat. Pobídl mě, abych se u stolu dosyta najedl a zbytečně se neupejpal, a když jsme pak šli ke stolu, Aeneas Silvius mě štípl do ruky. Mě samozřejmě obsloužili jako posledního. Dával jsem si pozor, abych příliš nehltal, neboť sluhové a tajemníci by mi neodpustili, kdyby na ně nezbylo dost lahůdek. Místo jídla jsem si prohlížel hosty, a především doktora Mikuláše Kusánského, který ještě neměl ani tušení, co se na něj chystá.

Nebyl nijak mohutný. Měl velkou hlavu, kulaté tváře a laskavé nazelenalé oči. Povšiml jsem si jeho nejistých rukou, neboť bez přestání pohyboval prsty a neustále se něčeho dotýkal, jako by se ve společnosti styděl. Když mluvil, zíral často do stropu nebo do poháru, jako by se jinak nedokázal soustředit. Celkově působil jako hodný a mírumilovný člověk. Ve své pracovně nad knihou a papírem je snad hrdina, říkal jsem si, ale jinak je asi snadné ho ovládat. Přestože mu nebylo ani čtyřicet, vlasy mu začaly šedivět a ustupovat pleši. Byl to však muž, který napsal *De concordia catholica*, O obecném sjednocení, a našel Plautovy ztracené hry, a jeho mírná a rozpačitá slova proto měla svou váhu. Kardinál Cesarini mu pozorně naslouchal, ale pro Aeneáše Silvia bylo snadné vedle něj zazářit. Aeneas mluvil a mluvil, doktor Mikuláš se však upřímně snažil dobrat podstaty a pravdy.

Brzy vyšel najevo důvod kardinálova pozvání. Chtěl s těmi to vzdělanými humanisty a s dalšími hosty z řad církevních

hodnostářů pohovořit o tom, zda se v evropských zemích najde někdo, kdo ovládá řečtinu natolik dobře, aby mohl být hlavním tlumočnickem, až se s Řeky začne jednat o unii.

„Žádný problém není tak závažný, aby se při dobré vůli a v duchu křesťanské lásky nedal překonat,“ řekl. „Tlumočnickova úloha však bude ta nejtěžší a nejzodpovědnější. Rozdíl jednoho jediného písmene vedl k ariánskému kacířství a vedle dalších drobných rozdílů, vzniklých v průběhu doby, je to *a* ve slově *filioque*, *a ze syna*, v katolickém vyznání víry, které od nás rozhodujícím způsobem oddělilo řeckou církev. O toto jediné slovo a jeho výklad se povedou ty nejkrvavější bitvy, neboť je třeba, aby Řekové uznali, že Duch svatý pochází z Otce *a* Syna. Tlumočnickova chyba nebo neznalost by se mohla stát pro celé jednání osudnou. Konečný text unie musí být jak v latině, tak v řečtině natolik průzračný a jasný, aby nezavdal sebemenší příčinu k pozdějším sporům. Proto bude koncil již brzy potřebovat nejvzdělanějšího znalce řečtiny, jaký v naší době existuje.“

Aeneas Silvius hned vzplanul nadšením: „Nikdo jiný než Francesco Filelfo nepřichází v úvahu. Kdyby florentské kameny uměly mluvit, i ony by šířily jeho věhlas. Tam, kde ostatní, i ti nejlepší učenci jen obtížně s pomocí slovníků a komentářů slabikují staré texty, on vládne řeckým jazykem slovem i písmem. Niccoli, Arezzo, Traversari, a dokonce Leonardo Bruni ho pokorně uznávají za svého mistra. Takoví muži jako Aurispa a Guarino na něj pějí ódy, což nejlépe vím, neboť právě doporučující dopis od něj mi kdysi dopomohl k tomu, abych se s nimi seznámil. Já sám jsem mu seděl u nohou a poslouchal jeho přednášky o rétorice a etice.“

Mikuláš Kusánský laskavě řekl, že věří, že Silvius si vzal přednášky z rétoriky k srdci, ale etika, to je už jiná otázka. On sám ovšem nemá nic proti Filelfovi, jehož pověst je opravdu vynikající.

Někdo z hostů však hned namítl, že florentský poddaný nepřichází v úvahu. Jako Florentán je Filelfo papežovým přívržencem. Cesarini řekl:

„Poslání na koncilu by pro Filelfa bylo tak velkou poctou, že by kvůli ní určitě odešel z Florencie, a nám nepřisluší pochybovat o něčím upřímném a nesobeckém nadšení, když jde o tak velkou věc. Blaho svaté církve je přece největším úkolem nás všech.“

Aeneas řekl, že by bylo jen pochopitelné, kdyby Filelfo jako florentský poddaný chtěl prosazovat Florencii za místo jednání o unii. Sotva by však byl ochoten odejít z Itálie, a Aeneas je proto připraven nešetřit silami a pokusit se přesvědčit koncil, aby se rozhodl pro Pavii, neboť by to bylo nejrozumnější a pro všechny přijatelné řešení.

„Pavie nepodléhá francouzskému vlivu jako Avignon nebo savojská města, jak žádají Řekové, do nichž by papež nikdy nevstoupil. Na druhé straně to není město přímořské, takže bychom nevyšli ve všem vstříc řeckým požadavkům. Není to ani oblast papežova, takže tam směle mohou přijít i Francouzi. Dovolte mi, abych se o tom pokusil koncil přesvědčit.“

Cesarini byl tomuto návrhu nakloněn pod podmínkou, že Aeneas napíše Filelfovi a zjistí, zda by byl ochoten přijmout úlohu hlavního tlumočníka z řečtiny. Poté zavedl Cesarini řeč na studium obecně, na všechny překážky, které potkávají nadané mladíky na cestě vědění, a na morální povinnost toho, kdo sám ochutnal z pramene vědění, pomáhat i ostatním, aby se z něj mohli napít. Každý z pánů dal k lepšímu příhodu z chudého mládí a začali se předhánět, kdo musel jako chudý student překonávat větší překážky.

Mikuláš Kusánský pak začal bubnovat prsty po stole a usmívat se, neboť se chystal pronést řeč, a kardinál Cesarini umlčel ostatní pohledem a dal mu slovo. „Už jako chlapec jsem miloval knihy víc než cokoliv jiného,“ řekl. „Když mě otec žádal, abych mu pomáhal při lovu ryb, seděl jsem na přídi lodi s nosem zabořeným v knize. To ho rozzlobilo tak, že se pak dlouho nemohl ovládnout. Jednou, když jsem jeho křik ani neslyšel, se neudržel a uhodil mě veslem, až jsem i s knihou spadl do vody.“

Zasněně se usmál a ostatní se k jeho smíchu zdvořile přidali. Kardinál Cesarini řekl: „Brzy budeme potřebovat muže, kteří umí řecky, jako kopisty a písaře a snad i do důležitějších funkcí. Mám ve svých službách mladíka, který se nejvíc ze všeho na světě chce naučit řecky. Byl byste ochoten ho učit, doktore Mikuláši? Mohl byste ho za to využívat jako písaře a kopisty, ale nadále by spal a jedl v mém domě, aby vám nezpůsobil žádné výlohy.“

Dal mi rukou znamení a já jsem vstal a uklonil se doktoru Mikulášovi; celý jsem se přitom trásl nadšením a strachem, že

mě odmítne. Návrh ho nepotěšil. Naopak, jeho klidný obličej se zkřivil, jako by kousl do kyselého jablka, a on rychle řekl:

„I mé znalosti jsou chabé a knihy, které potřebuji, si opisuji sám, aby v nich nebyly chyby. Chlapec, který by se mi pletl pod nohama, by mě jen rušil v mých úvahách, leč nemohu samozřejmě odmítnout prosbu mého drahého učitele. Nevím jen, bude-li to chlapci k užítku a dokáže-li v tak útlém věku mého učení náležitě využít.“

Cesarini řekl: „To už záleží na vás. Dejte chlapci příležitost, a pokud by vás vyrušoval nebo nebyl dost učenlivý, pošlete ho pryč.“

Doktor Mikuláš mě rozmrzele oslovil, aniž se na mě podíval: „Přiď ke mně tedy zítra hned po ranní modlitbě.“

Měl jsem ale velké štěstí. Když šel toho večera domů, zakopl na ulici o kočičí zdechlinu a vyvrkl si kotník, který měl i tak slabý, protože před rokem spadl z koně a poranil si nohu. Nebyl to praktický muž, snadno zapomínal na okolní svět, když se pohroužil do svých myšlenek. Příštího rána byl neschopen pohybu a velmi mou pomoc přivítal, neboť neměl peníze na to, aby si držel sluhu. Masíroval jsem mu kotník, přikládal na něj octové obklady a nosil jsem mu jídlo z kardinálova domu, takže ke mně cítil velkou vděčnost. Když mě začal vyučovat, hned zpočátku ho velmi překvapilo, že už znám řecká písmena a četná slova. Zranění nohy ho upoutalo na dva týdny na lůžko a já jsem byl skoro pořád u něj, psal jsem dopisy podle jeho diktátu a stal jsem se pro něj tak nepostradatelným, že se beze mě už nedokázal obejít.

Začátkem konce byla už řeč ve prospěch Pavie, kterou s dovo-
lením Cesariniho pronesl Aeneas Silvius před veřejným zasedá-
ním koncilu. Věren svému slibu jsem šel do katedrály. Nikdo mi
nebránil ve vstupu, neboť i ostatní biskupové a preláti si s sebou
brali písaře a tajemníky, aby zaplnili lavice a křikem ostouzeli
řečníky, kteří se netěšili přízni jejich pánů. Jen Cesarini byl až
dosud hrdý a neuchyloval se k tak laciným trikům. Toho jara se
už dospělo tak daleko, že černá kazajka písaře stačila ke vstupu
a ten, kdo přišel v dlouhé kápi, mohl ke koncilu promluvit. Sám
Cesarini byl toho příčinou, neboť si ve své šlechtetnosti myslel
o lidech jen dobré a nadšení a zájem o společnou věc církve pova-
žoval hned od začátku za jedinou podmínku účasti na zasedání.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Temný anděl.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.